

О. Є. Музичко,

кандидат історичних наук
доцент кафедри історії України
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА І. А. ЛИННИЧЕНКА (1857–1926) У СФЕРІ БІБЛІОФІЛЬСТВА, БІБЛІОГРАФІЇ ТА БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА

Метою цієї статті є визначення ролі професора Івана Андрійовича Линниченка (1857–1926) у розвитку бібліофільства, бібліографії та бібліотекознавства у Російській імперії наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. Відстеження долі приватної бібліотеки І. Линниченка, зокрема, розкриває маловивчену сторінку історії сучасної наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Ключові слова: книга, бібліофільство, бібліографія, бібліотекознавство, приватні бібліотеки.

Інтелігента неможливо уявити без вічного супутника його життя — книги. Читання та збирання книжок, формування власних бібліотек є для інтелігента не лише суто практичною справою. Це ще й стиль життя, прагнення створити навколо себе певну духовну ауру, джерело наснаги [1]. Професура Російської імперії ХІХ — початку ХХ ст. увійшла в історію передусім завдяки своїй педагогічній та науковій діяльності. Праці тогочасних професорів — науковців і зараз вражають своєю фундаментальністю. Менш відомо про повсякденне життя професорів, їх суспільно-політичні погляди та уподобання тощо. Встановлення кола читацьких інтересів окремих представників професури, відстеження основних етапів формування їх приватних бібліотек має неодмінно потрапити у поле зору сучасного дослідника як важлива складова історії культури.

Метою даної статті є визначення ролі книги у житті професора Івана Андрійовича Линниченка, його місця у розвитку бібліофільства, бібліографії та бібліотекознавства у Російській імперії наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. Дослідження цього питання надасть нові дані щодо кола наукових та приватних зв'язків історика, його місця в громадському житті, особливостей наукових поглядів. Відстеження долі приватної бібліотеки І. Линниченка розкриває маловивчену сторінку історії сучасної наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

У попередніх роботах наводились лише уривчасті відомості про книгознавчі інтереси І. Линниченка [2]. Спеціально ж ця тема не була розглянута. На жаль, джерельна база дослідження питання про місце книги у долі І. Линниченка є уривчастою. Найкраще задокументована діяльність вченого на посаді голови Одеського бібліографічного товариства. Значно менше джерел, що дозволяють відстежити формування та долю приват-

ної бібліотеки І. Линниченка. Зокрема, не зберігся жодний каталог цієї бібліотеки. Її власник не користувався екслібрисами, що могли б сприяти більш повному реконструюванню складу зібрання. У даній статті проведений комплексний аналіз відповідних матеріалів з приватного архіву І. Линниченка, що на сьогодні зосереджений у трьох місцях — Державному архіві Одеської області, Державному архіві при Раді Міністрів Автономної республіки Крим та у рукописному фонді відділу рідкісних видань та рукописів Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького. Окрім цього, використані праці І. Линниченка, інскрипти на деяких виданнях з фондів наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

І. Линниченко належав до помітних постатей серед професури Російської імперії кінця XIX — початку XX ст. [3]. Його тривала наукова та педагогічна кар'єра пов'язана з низкою університетів, де він викладав історію Росії та слов'янських народів — Московським (1888–1895), Новоросійським (1884–1885, 1896–1919) та Таврійським (1921–1926). Протягом 1903–1915 років професор викладав на Одеських Вищих жіночих курсах (далі — ОВЖК), пізніше — у деяких навчальних закладах Сімферополя. Найбільших педагогічних успіхів професор досяг в Одесі, де з його наукової школи вийшли такі відомі історики як М. Слабченко, А. Флоровський, П. Клепатський, Є. Загоровський. Як історик, І. Линниченко набув відомості передусім завдяки дослідженню соціально-правових відносин у Галицько-Волинській землі за часів пізнього середньовіччя. Однак, інтереси І. Линниченка значно виходили поза межі медієвістики. Він цікавився археологією, історіографією, бібліографією, художньою літературою, театром та музеями, часто виступав у ролі популяризатора та публіциста, сам писав вірші та прозу. Вчений мав розгалужені зв'язки всередині та поза межами імперії, був членом багатьох наукових та громадських товариств.

Очевидно, що така різнобічно освічена людина не могла не перейнятися пошаною до книги як основного джерела знань. Вихованню цього святого для кожного інтелектуала почуття сприяло родинне оточення І. Линниченка. Він народився у родині професора кафедри всесвітньої літератури Київського університету Св. Володимира Андрія Івановича Линниченка. Його дідом по матері був професор Київської духовної академії та Київського університету Св. Володимира, богослов Іван Михайлович Скворцов. У родині міцно трималися традиції пошанування книги. І. Скворцов у 1850-х роках упорядкував та дослідив бібліотеку храму Софії Київської [4]. Батько І. А. Линниченка у 1840-х роках розпочинав свою кар'єру в університеті помічником бібліотекаря [5]. Вже на початку XX ст. І. Линниченко згадував, що його власна бібліотека бере початок від зібрань батька та діда [6]. Звичайно, в бібліотеці батька переважали твори художньої літератури.

Під час навчання у першій київській гімназії у 1860-х роках І. А. Линниченко, за його словами, “був старанним відвідувачем київських книжкових крамниць на Хрещатику”. Бібліофілство він порівнював зі спортом [7]. Напевно, у ці молоді роки пристрась до книжок у І. Линниченка мала ознаки бібліоманії.

Під час навчання у Київському університеті Св. Володимира у 1870-ті роки І. Линниченко зазнав впливу одного зі своїх професорів, завзятого бібліофіла, славіста О. Котляревського. Останній надав майбутньому професору перші уроки історичної бібліографії: під його керівництвом студенти складали тематичні бібліографічні покажчики зі слов'язознавства. Однак, більша увага зверталася на зовнішній опис книги. Тому І. Линниченко пізніше скептично згадував про цю форму роботи, вважаючи, що вона нездатна виробити критичне мислення у студентів [8]. На початку 1890-х років І. Линниченко використав свій студентський досвід у складанні маленького бібліографічного покажчика з історії слов'ян. Автор не обмежувався переліком книг, але прагнув також донести уявлення про стан історіографічної розробки цієї галузі історичної науки [9]. Більш широким бібліографічним задумам науковця не судилося реалізуватися. У більшості своїх праць та лекційних курсах історик демонстрував досконале володіння літературою проблеми. Особливо тісним у творчості І. Линниченка був зв'язок між бібліографією та історіографією. Орієнтація у морі нової історичної літератури була для історика передумовою досягнення наукової спадщини його сучасників та істориків XVIII — початку XIX ст. [10].

Наприкінці 1880–1890-х років історик здійснив першу тривалу наукову подорож за кордон, переважно до австрійської Галичини. Він налагодив контакти з відомими польськими вченими, зокрема, Р. Губе, А. Прохазкою та М. Соколовським. Частиною цих контактів був обмін літературою [11]. На початку 1880-х років І. Линниченко часто відвідував М. Костомарова на його петербурзькій квартирі. І. Линниченко згадував, що знаменитий історик не любив давати книжки зі своєї приватної бібліотеки, але для нього робив виключення. Часто потайки від М. Костомарова І. Линниченку давали книжки дружина та пасербиця історика [12]. Професор підтримував знайомство з власниками найбільших книжкових зібрань Одеси: графом М. Толстим, бібліографом та краєзнавцем Л. Чижиковим та іншими. Жвавий обмін літературою існував між І. Линниченком та низкою його відомих колег — істориків: О. Лаппо-Данилевським, О. Шахматовим, О. Маркевичем, А. Маркевичем, В. Іконниковим та іншими. Про це свідчать як епістолярні дані, так і інскрипти на деяких книжках, що сьогодні знаходяться у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова [13]. Наприклад, безумовно, І. Линниченку колись належали примірники двох праць його учня Є. Загоровського (Иностранная колонизация Новороссии в 18 веке. — 1912; Новая книга о Скифах и Понтийских греках. — Одесса, 1914) з промовистими інскриптами: “Глибокоуважаемому Ивану Андреевичу Линниченко от признательного ученика”.

Подарунки були стабільним джерелом поповнення бібліотеки І. Линниченка. Наприклад, у 1914 році Лука Чижиков, розбираючи свою бібліотеку, знайшов комплект історичного журналу “Древняя и Новая Россия” та подарував його І. Линниченку [14]. Після смерті професорів О. Назимова та О. Маркевича їх родичі передали бібліотеки та рукописи покійних у розпорядження їх друга І. Линниченка. У 1897 році Віленська комісія для

розбору та видання давніх актів подарувала І. Линниченку п'ять пакунків з виданнями “на знак поваги за його чудові праці”. У 1905 році ця ж установа презентувала професору черговий том своєї збірки і каталог видань [15].

Іншою формою поповнення бібліотеки була купівля книжок. Ще у студентські роки він познайомився зі студентом-медиком В. Подвисоцьким, коли прийшов у квартиру його батька купувати книги з історії та правознавства. Після смерті О. Котляревського І. Линниченко придбав у Москві декілька сот брошур з його бібліотеки, у тому числі — надзвичайно раритетні. В основному це були видання слов'янознавчого спрямування. Таким чином, бібліотека І. Линниченка стала набувати більш спеціалізованих рис, відображаючи його професійні інтереси. У 1915 році Імператорська археографічна комісія надіслала І. Линниченку куплені ним книги, деякі з 50 % знижкою [16]. Слід зазначити, що професор завдяки солідному капіталу мав фінансові можливості для успішного поповнення своєї бібліотеки. На вулиці Єлизаветинській в Одесі розміщалася його багатокімнатна квартира, в якій дві кімнати було виділено під бібліотеку [17].

Бібліофілія була одною з характерних рис побуту колег І. Линниченка наприкінці XIX — на початку XX ст. Наприклад, О. Кізеветтер згадував, що у Москві “скромна квартира П. Мілюкова нагадувала крамницю букініста. Там не можна було зробити жодного руху, щоби не задіти якусь книгу” [18]. На початку XX ст. ім'я І. Линниченка значилося у бібліофільських реєстрах серед власників найбільших приватних бібліотек [19]. Щодо кількості книг у цій бібліотеці маємо суперечливі дані. Л. Чижиков повідомляв одного з видавців бібліофільського каталогу про 4 тис. примірників [20]. Інші відомості подав сам І. Линниченко в одній з анкет: “на око, до 10 тис. примірників”. Якщо прийняти за вірну цифру 10 тисяч, то бібліотеку І. Линниченка слід визнати однією з найбільших в Одесі і навіть у Російській імперії серед професорських бібліотек. Поза цією державою бібліотека І. Линниченка поступалася за розміром, наприклад, бібліотеці відомого західноукраїнського історика А. Петрушевича (22 тис. томів). Окрім книжок, у зібранні професора було біля 2 тис. гравюр та літографій, більше 100 карикатур, плани, карти, альбоми. Збирав він і портрети російських письменників. Зібрання І. Линниченка, подібно до більшості його колег-професорів, мало спеціалізований характер, на відміну від аматорських та хаотичних бібліотек бібліоманів. У бібліотеці професора перебували книги з “російської історії та літератури, іноземної літератури, історії Польщі та інших слов'янських народів, книги, гравюри, літографії з історії Києва, Одеси, Малоросії та Новоросії”. На запитання чи припинив власник бібліотеки процес збирання книжок І. Линниченко відповів: “буде припинений разом з моєю смертю” [21].

Бібліотека І. Линниченка мала цілком функціональне призначення, причому служила не тільки інтересам її власника. На початку XX ст. професор зауважив, що “професорські спеціальні бібліотеки є фактично відділеннями університетських книгосховищ, в яких при розподілі штатної суми на поповнення бібліотеки на долю кожної кафедри припадає лише біля 50 рублів. Тому скрізь, окрім Санкт-Петербурга та Москви, що ма-

ють чудові бібліотеки, студенти можуть писати спеціальні роботи лише за сприяння професорів, що зазвичай доволі охоче надають студентам посібники з власних бібліотек. Інакше професори, які цінують наукові інтереси студентів, чинити не можуть. Але доля професорських приватних бібліотек, у силу цих обставин, є сумною. Простіше відновити втрачене здоров'я, отримати назад суму, що дав у борг, ніж повернути книжку, віддану на прочитання, а якщо її отримаєш назад, то вигляд її буде ніяк не краще вигляду англійського боксера, хоча б і переможця у боксерському матчі. Але... *infandum regina jubes renovare dolorem*" [22]. Незважаючи на ці застереження, професор надавав у користування свої книжки не тільки студентам, але й просто зацікавленим особам, хоча й не дозволяв їм переходити певну межу ввічливості [23]. Особливо цінною була допомога професора для курсисток, які не мали можливості користуватись бібліотекою НУ (далі — Новоросійський університет) [24]. Професор керувався широкими просвітницькими поглядами, які він найповніше висловив у брошурі "Книга и слово" (1910). Один з учнів професора — С. Аваліані — зазначав, що: "самою цінною людською якістю Линниченка у приватному житті є його надзвичайна простота та люб'язність у спілкуванні. Не відчувається "генерал від науки", неприступний, самозакоханий громовержець, а тому до нього охоче йдуть і юна курсистка, і молодий студент — хто за книгою, хто за простою довідкою, а більшість — за порадою і авторитетною вказівкою..." [25]. У своїй поведінці професор демонстрував солідарність з більшістю сучасників-професорів.

Водночас, як на теоретичному, так і на практичному рівні І. Линниченко опікувався бібліотечною справою в Одесі та імперії загалом. 28 грудня 1900 року І. Линниченко разом з 13 іншими професорами НУ подав до Ради пропозицію про зміни основних правил бібліотеки НУ. Підписанти, зокрема, відзначали, що кількість книг, які видаються на руки одного викладача є більш ніж недостатня. Далеко не всі видання видаються студентам, що перешкоджає їх науковим заняттям [26].

З кінця XIX ст. на історико-філологічному факультеті існував конкурс на кращі драматичні твори, заснований на гроші купця І. Г. Вучини. У комісію, що визначала найкращі твори, входили професори факультету, зокрема, І. Линниченко. У 1902 році І. Линниченко висунув ініціативу заснувати при факультеті драматичну бібліотеку ім. І. Г. Вучини на решту, що залишалась від премії. За проектом, бібліотека мала складатись з кращих драматичних творів, творів з теорії та історії драми, опери тощо та знаходитись на історико-філологічному факультеті під наглядом одного з членів комісії, який мав піклуватись про її поповнення. Бібліотека мала розміщатись у загальній бібліотеці, але у спеціальних шафах. І. Линниченко вважав, що така бібліотека буде сприяти членам комісії більш оперативно та ефективно оцінювати твори конкурсантів [27].

У статті "Новый закон о печати и наши крупные книгохранилища" професор наполягав на необхідності законодавчого оформлення вимоги до авторів надавати примірник своїх видань у всі університетські бібліотеки імперії. На думку автора, це буде сприяти подоланню провінційності бі-

льшості університетів, розвитку науки. Він зазначав, що необхідно також покращити матеріальний стан столичних бібліотек, поповнити їх фонди [28]. Науковцю було з чим порівнювати: наприкінці XIX — на початку XX ст. він працював у таких відомих книгозбірнях, як Румянцевська бібліотека у Москві, Імператорська публічна бібліотека у Петербурзі, бібліотека Оссолінських у Варшаві, Ягеллонська бібліотека у Кракові та інших [29]. Професор не обмежився лише теоретизуванням. Внаслідок контактів з польськими вченими, він поповнив бібліотеку Московського університету виданнями з історії Польщі. Бібліотеці НУ він подарував видання “Wielka encyclopedia powszechna ilustrowana”. — W., 1890–1894. У 1912 році бібліотечна комісія ОВЖК висловила вдячність І. Линниченку за наданий ним у бібліотеку курсів рідкісний примірник Остромирового Євангелія у фототипічному виданні купця Іллі Савинова [30]. Професор найактивнішим чином користувався своїм правом виписки книг для бібліотеки НУ, тим самим визначаючи її політику щодо формування фондів. Коли ж у 1912 році університет піддав сумніву це право І. Линниченка у зв’язку з його переходом до числа позаштатних професорів, це викликало гострий протест з боку професора [31].

І. Линниченко залишався активним читачем бібліотеки НУ. В архіві професора зберігся перелік книг, що значилися за ним. Показовою є їх кількість та різноманітність: серед біля 20 назв наводилися морально-етичні трактати Л. Толстого, польські наукові та літературні журнали, праці з історії Рішельєвського лицю та джерелознавства Кримського ханства, українські видання: Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка, Літературно-науковий вісник і навіть Видання української радикальної партії [32].

Вершиною організаторських зусиль професора було засноване ним у 1911 році Бібліографічне товариство при НУ. Незважаючи на бурхливі події 1914–1919 років весь цей час товариство продовжувало функціонувати під керівництвом незмінного голови І. Линниченка. Про це свідчать, зокрема, щоденникові записи професора 1918–1919 років. За відсутності іншого приміщення, залю засідань товариства неодноразово ставала квартира голови Товариства. Товариство перетворилося на центр діяльності всіх учнів професора, місцем апробації наукових досліджень, іноді бурхливих обговорень. С. Аваліані та А. Флоровський були членами Ради товариства, останній був помічником бібліотекаря. У свою чергу, у своїх численних виступах голова торкався і питань бібліотекознавства: 1 лютого 1914 прочитав реферат про 100-літній ювілей Імператорської публічної бібліотеки.

У листі до київського історика М. Петрова у жовтні 1915 року І. Линниченко триумфально зазначав “Наше молоде Товариство дуже популярне в Одесі. Нараховує понад 500 членів, факт для бібліографічних товариств нечуваний” [33]. Високий авторитет голови серед членів товариства ілюструє лист до нього професора НУ В. Лазурського, в якому він закликав колегу не затримуватися надовго у Криму, оскільки “Ви потрібні Бібліографічному Товариству” [34]. Діяльність професора отримала визнання й у столиці.

У 1916 році його обрали членом-засновником Літературно-бібліографічного інституту у Петрограді [35].

Вже у 1870-ті роки в Одесі були особи, що засуджували бездумну бібліоманію, закликали поставити справу бібліофілії та бібліографії на більш наукову основу [36]. У своїх програмових промовах І. Линниченко розвинув ці погляди. На його думку, бібліографія має переслідувати не тільки завдання зовнішнього опису книжок, але й набути рис історіографії, тобто аналізу авторської думки. Серед завдань Товариства визначалася систематизація та класифікація книгозбірень [37]. Публікації на сторінках “Известий” Товариства засвідчують, що його слід розглядати не тільки як центр розвитку бібліографії в Одесі, але й історіографії і навіть археографії та джерелознавства.

Одною з найпомітніших акцій Товариства була розробка у 1912 році анкети для “выяснения книжных богатств Одессы, Новороссийского края, Бессарабии и Крыма”. В анкетну комісію увійшли два учня професора: С. Аваліані та Д. Атлас. 22 питань анкети у разі відповіді на них надавали повне уявлення про склад та особливості зберігання приватних зібрань. Основна мета анкети полягала у залученні книжкових зібрань, що часто лежали мертвою вагою, до наукового обігу. Тому власникам бібліотек пропонувалося допустити до своїх багатств членів товариства. Напевно, ця пропозиція налякала багатьох колекціонерів, що проігнорували анкету. Однак, дещо вдалося зробити завдяки особистим зв'язкам І. Линниченка. Як особистий друг родини Курис, у середині 1910-х років професор отримав допуск від Л. Курис до бібліотеки її покійного чоловіка, Іраклія, відомого колекціонера. І. Линниченко описав частину видань з автографами із зібрання І. Куриса. Один з учнів професора С. Аваліані, на пропозицію вчителя, привів бібліотеку у порядок і склав її картковий каталог [38].

Переламні події 1917–1920 років на території колишньої Російської імперії обернулися на справжній жах для І. Линниченка. Важкий матеріальний стан породжував відповідні думки. “Гляжу, как безумный, на холодную печь и мыслю с тоскою, не книги ли мне жечь”, — зауважував історик у 1919 році, підкреслюючи увесь трагізм свого становища [39].

Категорично не сприйнявши більшовицький режим, у 1919 році він переїхав до Криму, назавжди залишивши в Одесі своє майно [40]. Не викликає сумніву, що доля бібліотеки І. Линниченка у будь-якому разі була б сумною, адже один з декретів більшовиків обмежував кількість книг у приватній бібліотечі 200-ма примірниками.

Друковані видання 1920-х років повідомляють дуже лаконічні відомості про долю бібліотеки І. Линниченка [41]. Деякі архівні документи дозволяють отримати більш докладні дані [42]. У квітні 1920 року історико-філологічний факультет створив комісію для прийому бібліотеки І. Линниченка у власність університету. До комісії увійшли професора Б. Варнеке, В. Лазурський, А. Флоровський та бібліотекар О. Павловський. Після засідання 15 квітня 1920 року комісія постановила передати белетристику у загальний фонд бібліотеки, а наукові видання розподілити між семінаріями з історії Росії, російської літератури та музеєм образотворчих

мистецтв. Книжки з всесвітньої історії та слов'язознавства було вирішено спрямувати до загального історико-філософського кабінету, а бібліографічні видання — до 239 відділу основного фонду бібліотеки. Періодичні видання присвячені історії Росії були передані семінарію з історії Росії. Таким чином, комісія відразу взяла курс на розформування бібліотеки І. Линниченка. Однак, протилежну та більш доцільну позицію зайняв його учень А. Флоровський, який наполягав на необхідності збереження зібрання І. Линниченка у якості самостійного цілого, не зливаючи його з основними відділами бібліотеки університету. Він просив надати всю бібліотеку у розпорядження семінарію з історії Росії, адже “багатий та систематичний підбір видань та літератури з різних питань та часів російської історії у самому широкому сенсі може скласти дорогоцінний основний книжковий фонд для спеціальних занять у галузі даної науки”. Перебуваючи у 1921 році на посаді директора Одеської публічної бібліотеки, А. Флоровський, напевно, міг відстояти свою позицію [43]. Однак, невдовзі його вислали за кордон.

Перемогло первинне рішення комісії. Про це дізнаємося з листа до І. Линниченка, написаного одним з його учнів М. Слабченко на початку 1920-х років. Опальний професор дуже переймався долею своєї бібліотеки. На це М. Слабченко відповів, що “Ваша бібліотека переважно влилася в університетську, менша частина — в історико-соціальний кабінет [при Одеському Інституті Народної Освіти — О. М.], яким я завітую” [44]. Не виключено, що у 1930-ті роки деяка частина бібліотеки могла потрапити до сучасної Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького разом з частиною особистого архіву вченого.

Таким чином, І. Линниченку залишалось у міру своїх інформаційних можливостей спостерігати з Криму за тим як руйнується одна зі справ його життя. Відбиток цієї особистої трагедії несе на собі один з останніх за хронологією документів, своєрідний книгознавчий “заповіт” І. Линниченка. Відповідаючи у 1922 році на запитання анкети з приводу річниці відкриття Центральної обласної бібліотеки у Сімферополі, старий професор зазначив:

“1. Яку роль відіграла бібліотека та книга у Вашому житті? — **Була моєю втіхою;**

2. Яка книга найбільш вразила Вас? — **Євангеліє, що навчило мене жити не для самого себе;**

3. Ставлення до бібліотеки та книги? — **Любовне;**

4. Який автор Вам найбільше подобається? — **Розумний;**

5. Що Ви називаєте хорошою книгою? — **Написана ясно, зрозуміло, правдиво, без задньої думки;**

6. Якою галуззю знань найбільше цікавитесь? — **Науковою, про те, як стати людиною;**

7. Чому ви не користуєтесь бібліотекою та книгою? — **Не знаходжу того, що мені необхідно;**

8. Чи необхідні бібліотеки і чому? — **Щоб тварин перетворювати на людей;**

9. Які недоліки наших бібліотек? — **Ті ж, що і в нашому житті. Брехня, лицемірство, неповага до чужої особистості, кумівство — скотство, а тому й невігластво;**

10. Гасло для бібліотеки? — **Книга — запряженна у друці думка**” [45].

Незважаючи на досить песимістичний настрій, професор і у Криму не полишав книгознавчих зацікавлень. Характерний для І. Линниченка епізод стався на одному з кримських курортів Гаспрі, де часто лікувались представники інтелігенції. Професор побачив у місцевій бібліотеці наукові книги і хотів перевезти їх у бібліотеку Таврійського університету [46]. У 1920 році у статті “Борьба с книжным голодом”, розміщеної на шпальтах севастопольської газети “Юг России” (17 липня) він пропонував шляхи використання нечисленних видань для потреб освіти. Він брав жваву участь у збереженні та описанні бібліотеки свого друга, видатного кримознавця

О. Бертъе-Делагарда. У 1923 році за дорученням Кримського університету він брав участь у розборі бібліотек колишніх приватних маєтків Південного узбережжя Криму [47].

Отже, діяльність І. Линниченка у галузі бібліофільства, бібліографії та бібліотекознавства знаменувала остаточну відмову науковців від любителства та романтизму, прагнення поставити книгознавчу справу на міцну наукову основу. Як і більшість науковців-позитивістів кінця XIX — початку XX ст., І. Линниченко вважав це необхідною передумовою подальшого поступу історичної науки. Діяльність вченого також відбивала бажання багатьох науковців поглибити міждисциплінарні зв’язки у сфері гуманітаристики.

Годі й казати, що труди І. Линниченка не минули марно. Символічно, що книги з бібліотеки історика стали предметом турботи його учнів. Останні разом з колишніми професорами НУ та цілком новими особами продовжили справу організації наукової бібліографії в Одесі у 1920-ті роки. Матеріальним даром І. Линниченка нащадкам стали не тільки його праці, але й зібрані ним видання. Зокрема, у фондах наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова сьогодні зберігаються зібрані професором раритети. На жаль, повна реконструкція складу бібліотеки І. Линниченка нині є неможливою. Однак, подальше вивчення інскриптів, епістолярії та інших архівних документів може суттєво доповнити інформацію про цей аспект історії культури Одеси.

Література

1. Баскаков В. Н. Личная библиотека как источник для изучения биографии и творческой лаборатории писателя // Актуальные проблемы теории и истории библиофильства. — Ленинград, 1985. — С. 42–44.
2. Непомнящий А. А. И. А. Линниченко: неизвестные страницы биографии известного историка // Непомнящий А. А. Подвижники кривоветедения. — Симферополь, 2006. — С. 169–187; Мирошниченко В. А. Деятельность И. А. Линниченко в Одесском библиографическом обществе: материалы к биографии // Записки історичного факультету ОДУ ім. І. І. Мечникова. — 1999. — Вип. 9. — С. 179–184.
3. Про нього див.: Бондарук Т., Усенко П. Линниченко І. А. // Юридична енциклопедія. — К., 2001. — Т. 3. — С. 475–476; Ясь О. Линниченко Іван Андрійович // Українські істо-

- рики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. — Вип. 2, Ч. 1. — Київ-Львів, 2003. — С. 187–189; Музычко А. Общественно — политический процесс в России 1914–1920-х гг. в восприятии профессора И. А. Линниченко” // VIII Плевхановские чтения. Россия в 1912–1922 гг.: период социально — политического слома и национальной консолидации: (материалы к конференции). — СПб, 2008.
4. Скворцев И. М. // Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира: 1834–1884 / сост. и ред. В. С. Иконников. — К., 1884. — С. 608.
  5. Линниченко А. И. // Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира: 1834–1884 / сост. и ред. В. С. Иконников. — К., 1884. — С. 370.
  6. Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 102. — Арк. 27.
  7. Там само. — Спр. 101 — Арк. 4–5.
  8. Линниченко И. А. А. Котляревский // Линниченко И. Речи и поминки. — Одесса, 1914. — С. 182.
  9. Книга о книгах. Толковый указатель для выбора книг по важнейшим отраслям знаний — М., 1892. — С. 57–61.
  10. Докладніше див.: Музычко О. Історіографічні студії професора І. А. Линниченка // Історіографічні дослідження в Україні. — К., 2007. — Вип. 18 (у друці).
  11. Опацкий З. Контакты научных кругов Кракова с российскими учеными в конце XIX — начале XX в. // Российско-польские научные связи в XIX — начале XX в. — М.: Индрик, 2003. — С. 146, 152.
  12. Линниченко И. Н. И. Костомаров (к 25-ю со дня его кончины). — Одесса, 1910. — С. 5–6.
  13. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 341. — Листи О. Лаппо-Данилевського до І. Линниченка; спр. 306 — Листування про обмін книжками; Лаппо-Данилевский А. С. Андрей Иоганн Гиппинг. — СПб, 1909; Маркевич А. И. Одесса в народной поэзии. — Одесса, 1888.
  14. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 454 — Арк. 9.
  15. Там само. — Спр. 229 — Арк. 15; 22.
  16. Там само. — Арк. 40.
  17. ДАОО. — Ф. 45. — Оп. 4. — Спр. 1424. — Арк. 36
  18. Кизеветтер А. А. На рубеже двух столетий. — Прага, 1929. — С. 87; Див. також: Сабашников М. В. Воспоминания. Библиотека Н. С. Тихонравова // Московский университет в воспоминаниях современников. — М., 1989. — С. 581–582; Ольденбург С. Ф. Памяти А. А. Шахматова как библиотечного работника // Известия отделения русского языка и словесности РАН. — Т. 25. — 1922, Птгд. — С. 232–242; Белоконов С. И. Киевский профессор П. П. Кудрявцев как библиофил и читатель // Актуальные проблемы теории и истории библиофильства. — Л., 1985. — С. 73–75; Колосовська О. Формування славістичної бібліотеки Антона Петрушевича // Проблеми слов’янознавства. — 2004. — Вип. 54. — С. 190–202.
  19. Параделов М. Я. Адресная книга русских библиофилов. — 1904. — С. 65; Иваск У. Г. Частные библиотеки в России. — 1911–1912. — С. 75.
  20. Шуманский Е. А. Справочная книга для русских библиофилов и коллекционеров. — Одесса, 1905. — С. 62.
  21. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 102. — Арк. 27.
  22. Линниченко И. А. Наши кураторы // Линниченко И. А. Наше учебное дело. Мысли и факты. — Одесса, б. г. — С. 33.
  23. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 204. — Арк. 47.
  24. Линниченко И. Предисловие // Труды слушательниц ОВЖК. — Одесса, 1910. — Т. 1. — С. 1.
  25. Одесские новости. — 1911. — 12 окт.
  26. ДАОО. — Ф. 45. — Оп. 12. — Спр. 137. — Арк. 411 — 412.
  27. ДАОО. — Ф. 45. — Оп. 4. — Спр. 2610. — Арк. 27; 29.
  28. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 77. — 4 арк.
  29. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 88.

30. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 90. — Арк. 18; ДАОО. — Ф. 45. — Оп. 8. — Спр. 33 (1898). — Арк. 5; ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 465. — Арк. 1.
31. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 223 — Арк. 9; ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 87.
32. Там само. — Спр. 553. — Арк. 5-6.
33. Інститут Рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. — Ф. 3. — Спр. 13303. — Ар. 1.
34. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 339. — Арк. 17.
35. Відділ рукописів відділу рідкісних видань та рукописів Одеської державної наукової бібліотеки. — Ф. 45. — К. 1. — Арк. 24.
36. Альберт М. И. Библиомания. Культурно-критический этюд. Первое и единственное сочинение на русском языке об этом предмете. — Одесса, 1876. — 35 с.
37. Линниченко И. А. Задачи библиографии. — Одеса, 1911; Линниченко И. А. Первая годовщина // Известия ОБО. — 1911-1912. — Т. 1. — С. 284–285.
38. Линниченко И. А. Гибель культурных оазисов // Одесские новости. — 1918. — 20 февр.
39. ДАОО. — Ф. 153. — Оп. 1. — Спр. 89. — Арк. 85.
40. Боровой С. Воспоминания. — М.: Иерусалим, 1993. — С. 96.
41. Рубінштейн Н. Л. ОНБ // Праці Одеської Центральної наукової бібліотеки. — 1927. — Т. 1. — С. 3; Наука на Україні. — 1927. — № 2/4. — С. 311; Главная библиотека Высшей школы г. Одессы // Народное просвещение. — 1922. — № 6/10. — С. 73–74.
42. ДАОО. — Ф. 45. — Оп. 4. — Спр. 2051. — Арк. 59, 105, 114, 116, 154.
43. ДАОО. — Ф. Р-1724. — Оп. 1. — Спр. 10. — Арк. 55.
44. Державний архів при Раді міністрів АРК. — Ф. 538. — Оп. 1. — Спр. 82. — Арк. 41. Також згадка про долю бібліотеки — Арк. 42–43; 44–45.
45. Там само. — Спр. 66. — Арк. 83.
46. Там само. — Спр. 61. — Арк. 24.
47. Там само. — Спр. 66. — Арк. 45, 66.

А. Е. Музыкачко,

кандидат исторических наук,
доцент кафедры истории Украины
Одесского национального университета
имени И. И. Мечникова

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРОФЕССОРА И. А. ЛИННИЧЕНКО
(1857–1926) В СФЕРЕ БИБЛИОФИЛЬСТВА, БИБЛИОГРАФИИ
И БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЯ**

Резюме

Целью этой статьи является определение роли профессора Ивана Андреевича Линниченко (1857–1926) в развитии библиофильства, библиографии и библиотековедения в Российской империи в конце XIX — начале XX века. Изучение судьбы личной библиотеки И. Линниченко, в частности, раскрывает малоизученную страницу истории современной научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова.

Ключевые слова: книга, библиофильство, библиография, библиотековедение, частные библиотеки.

O. Muzychko,

PhD, assistant professor
Department of history of Ukraine
The Odessa I. I. Mechnikov National University

**ACTIVITIES OF PROFESSOR I. A. LINNICHENKO (1857–1926)
IN BIBLIOPHILISM, BIBLIOGRAPHY AND LIBRARY SCIENCE
SPHERE**

Summary

In this article the role of professor Ivan Andriyovich Linnychenko (1857–1926) in the development of bibliophilism, bibliography and library science in Russian empire in the late XIXth –early XXth century is considered. The destiny of his personal library exposing an unknown page of history of the Scientific library of the Odessa I. I Mechnikov national university is undertaken.

Key words: book, bibliophilism, bibliography, library science, private book collections.